

A valószínűség reménye

Az erkölcs mint sejtés András Ferenc *A vörös korona* című regényében

Absztrakt. A bűnügyi regény a világ megismerhetőségének, s így felderíthetőségének gondolatával mindig azonosult, ugyanakkor az igazság és a jog összeegyeztethetlensége már a klasszikus krimi korában is megjelent. S ahogyan a műfaj a XX. században egyre inkább problematizálta az igazság éthoszáét, úgy lett egyre kérdésesebb a világ megérthetőségének logikai vetülete is. András László *Vörös korona* című regénye a félmúlt történelmi regényének és az arra épülő politikai kriminek a lehetőségét villantja fel, ám egyben azt is tudatosítja, hogy az igazságtétel bármilyen formája csak egy kiüresedett narratív forma továbbélése lehet. A könyv nyomozója korábban matematikus volt. A cselekmény elején katarforaként ismertetett, a valószínűségre vonatkozó sejtése a világ megismerhetőségével, sőt a lét fundamentális kérdéseivel is összefügg, s azt mutatja, hogy nem csupán a logikát írja felül a valóság, de a jó és rossz fogalma is csak sejtésként, a tétellé válás bizonyossága előtti állapotban lehet hiteles.

95

A rejtélyesnek látszó bűncselekmény logikus megoldását elbeszélő bűnügyi regény kialakulása óta elsősorban a tizenkilencedik századi pozitivizmus optimizmusára épült. A szakirodalom a klasszikus krimitől a hard-boiled vagy noir verzióán át a társadalomrajz hagyományába illeszkedő bűnügyi regényig vagy a posztmodern intellektuális játékáig számos korszakot és alfajt különít el, de a műfaj a világ megismerhetőségének, s így felderíthetőségének gondolatával alapvetően mindig azonosult. Dupin a romantika kliséinek mintapéldánya lehetne, de ugyanúgy a logika alapján deríti ki a legbonyolultabb ügyeket is, ahogyan Sherlock Holmes, Conan Doyle különc hőse is a természetfölöttinek, megmagyarázhatatlannak tűnő bűncselekményeket demisztifikálva ad logikus választ. És távoli párhuzamként abban sem lehetünk biztosak, hogy Porfirij kezében ne lenne jogi bizonyíték Raszkolnyikov ellen, miközben Dosztojevszkij egyértelműen a jó és a rossz etikai harcára és a lélektanra helyezi a *Bűn és bűnhődés* hangsúlyát.

Az igazság relatív voltának tudatosítása, sőt az igazság és a jog összeegyeztethetlensége már Conan Doyle *Az apátsági major* című novellájában is megjelenik, amikor Holmes és Watson a bíróság kompetenciáját vindikálva maguknak ítéletet hoznak a jogilag bűnös, erkölcsileg viszont felmenthető főhősről. Inkább engedelmessékednek saját igazságérzetüknek, mint Anglia törvényeinek. A műfaj talán legismertebb példája a *Gyilkosság az Orient expresszen*, ahol Agatha Christie Poirot-ja nem csekély lelkifurdalással, de hasonló okoból elengedi a gyilkosokat.

Az amerikai hard-boiled krimik már alapvető szkepszissel szemlélik a jog és az igazság összefüggéseit. Hőseiknek egyre inkább azzal kell szembenézniük, hogy a bűncselekményeket felderíthetik ugyan, de a bűnt nem győzhetik le. A bűnös lelep-

lezésének motívuma a szövegek végén már nem a megbomlott világrend helyreállításának az igényét – vagy illúzióját – hordozza, inkább pusztán műfaji kellékké válik, s így sem az eredményesség illúziója, sem a közösség éthosza nem hajtja őket. Ahogyan maga Chandler fejti ki egy teoretikus írásában: „A tettesnek bűnhődnie kell. Mindegy, hogyan, nem fontos, hogy a bíróság előtt. Ennek, bármit is mond a közvélemény, nincs köze a morálhoz. Ez a műfaj logikus alkotórésze.”¹

S ahogyan a műfaj egyre problematikusabbá teszi az igazság éthoszáét, úgy lesz egyre kérdésesebb a világ megérthetőségének logikai vetülete. Az egyre fontosabb szerephez jutó félreértés, a világ félreinterpretálása az erkölcsi ambivalencia párhuzamának is tekinthető.

Ráadásul ahogyan a műfaj szabályait a többi epikus forma is átveszi, úgy terjednek el a szálak elvarrhatóságát az információk megbízhatatlanságával felváltó bűnügyi történetek. Borges iskolát teremt azzal, hogy bűnügyi novelláinak cselekményébe, és így az olvasás folyamatába a félreértést, a megértés ellentétét is beledolgozza. A bűnügyi regény nyom- és információkereső attitűdjével szemben a bűnügyeket ugyanannyira az intuíciók és a véletlen segítenek megoldani, mint a logika.

Sőt, a megérzések és a magyarázat igénye ugyanannyira segíthetik a megértést, mint a félreértést. Svetlana Boym szerint az összeesküvés és az elbeszélő szöveg terminusai átfedik egymást, mivel mindkét esetben cselekményekről és cselvetésekről folyik a beszéd². Cikke szerint a cselekményt konstruáló értelmezés, a Roland Barthes által „a jelentésadás szenvedélyének” nevezett olvasat az értelmezések sokszerűségében lakozik, a vizsgált szövegek arra nyújtanak példát, amikor a „jelentésadás szenvedélye” a jelentésadás ellen fordul. Borges egyik legismertebb novellájában, *A halál és az iránytűben* (1944) a szövevényes bűncselekményeket feltételező nyomozó túlzott spekulációja nem pusztán a rendőri munkát viszi félre, de egyben a rendőrtiszt halálához is vezet. Umberto Eco 1988-as regénye, *A Foucault-inga* is ezt a hamis értelemadást modellezi: „És hiába mondom, hogy térképek márpedig nincsenek, nekik az a térkép csak azért is kell majd.”³

András Lászlónak a Kalligramnál 2021-ben megjelent *A Vörös Korona* című regényében⁴ a világ működése már nem közelíthető meg jobban a sejtésnél. Sőt, a műfaj szabályai szerint a nyomozás során igazolódó vagy elvetendő feltételezések egyben a jó és a rossz megítélésre is rávetülnek. S ha a bűn fogalma sem vehető minden helyzetben bizonyosnak, akkor a létezés erkölcsi alapvetései is csupán a valószínűségeken alapuló sejtések lehetnek.

-
- 1 Raymond CHANDLER, *A gyilkolás egyszerű művészete*, online: http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-gyilkolas-egyszeru-muveszete-1949_
 - 2 Svetlana BOYM, *Az összeesküvéselméletek és az irodalmi erkölcsiség: Umberto Eco, Danilo Kis és A Cion Bölcsseinek Jegyzőkönyve*, ford. ÜLKEY Zoltán, online: https://docplayer.hu/11997391-Az-osszeeskueveselmletek-es-az-irodalmi-erkolcsiseg-umberto-eco-danilo-kis-es-a-cion-bolcseinek-jegyzokonyve.html#show_full_text Eredeti megjelenés: *Conspiracy Theories and Literary Ethics: Umberto Eco, Danilo Kiš and The Protocols of Zion*, Comparative Literature, 1999/2., 97–122.
 - 3 Umberto Eco, *A Foucault-inga*, ford. BARNÁ Imre, Budapest: Európa, 1994, 492.
 - 4 ANDRÁS László, *A Vörös Korona*, Budapest: Kalligram, 2021.

A több felvázolt cselekményszál közül András regényében is a leginkább váratlan vezet el a megfejtéshez, ám annyi valószínű indítékot és elkövetőt sorakoztat fel a szöveg, hogy a valószínűségek kioltják egymást. Sőt, maga a valószínűség fogalma lesz az értelmezés fókuszában.

Egy nagyváros melletti kisvárosban bűncselekmény történik, és *sejthetjük*, hogy a megoldás napjaink Magyarországnak tipikus történeteit *valószínűsíti*. Egy pitiáner csalás lenne az ok? A helyi kocsmá alkalmazottjai a tulajdonost megkárosítva saját alkoholkészletüket árulják, s ők teszik zsebre a hasznot. A gyilkosság gyűlöletbűncselekmény is lehet, mert a két csaló pincér egy homoszexuális párt alkot. *Valószínűleg* köze lehet a gyilkossághoz a kisvárosi politikának is, a helyi és az országos politikai elit közös, mert az EU-s pénzek szervezett elsikkasztására alapozott környezetvédelmi-gazdasági csalása is az. És felmerül a féltékenységből elkövetett gyilkosság, de a rendszerváltás múltjában gyökerező családi – titkosszolgálati történet valószínűsége sem zárható ki. A cselekmény előrehaladtával ráadásul a bűncselekménytípusok valószínűsége a hullák számával egyenes arányban növekszik.

A történet nyomozója, Harmath Endre egyrészt hivatalnok, hiszen az ember-és eszközhiánnyal küzdő magyar rendőrség tisztje, másrészt azonban tévésorozat-hős is lehetne: az FBI képezte ki profifilozónak Amerikában, s bár folyamatosan lúzernek mutatja magát, minden kényes helyzetből gyakorlottan vágja ki magát. Elsősorban azonban értelmiségi, aki akár olvashatná is a regényt, hiszen otthonosan mozogna annak asszociációs és intertextuális utalásai között. A *Vörös korona* párbeszédei említik Őze Lajos híres monológját a *Megáll az időből* – „aki kérdez, az faggat, mert őt is faggatják”⁵ –, s ezzel a gyilkosság lehetséges okai közül a magyar múltban megbúvó indíték tűnik a legvalószínűbbnek. Szóba kerül Camus harmadik regénye, *A bukás* is, ez inkább a személyes okból elkövetett bűncselekményt sejteti: „ez nekem is afféle vezeklés”⁶. A Rilkére tett utalás („változtasd meg élted, mondja egy kolléga, de ugyanez a kolléga más helyütt meg azt mondja, akinek nincs háza, nem épít, de ez utóbbit nem gondolja a nagytiszteletű úr, mindössze megtörténik vele.”⁷), illetve az a lehetőség, hogy a *Műveleti terület* szalag feliratát akár *Művészeti fesztiválnak* is lehetne olvasni, a regény szépirodalmi allúzióit erősíti. A bűncselekmény így nem a szociológiai-logikai, hanem az egzisztenciális-ontológia világmodell felől lenne megérthető. Ezt a valószínűséget erősíti, hogy a nyomozó mindent elkövet, „hogy helyre tudja tolni a kizökent időt.”⁸

Harmath Endre azonban elsősorban „néhai matematikus” is, sőt, saját bevallása szerint a „néhai legalább olyan fontos, mint a matematikus.”⁹ Etikái – lélektani okokból végül nem futotta be a matematikusi pályát. A rendszerváltás előtt az elhárításnál lett kódfejtő: dekódolni akar, azaz egy ismeretlen jelrendszert szeretne ismertté és így érthetővé tenni. A kódfejtőt éppen a valószínűségi számítás segíti a

5 ANDRÁS László, *I.m.*, 20.

6 ANDRÁS László, *I.m.*, 22.

7 ANDRÁS László, *I.m.*, 190.

8 ANDRÁS László, *I.m.*, 343.

9 ANDRÁS László, *I.m.*, 12.

munkájában, sőt, az információelméletet részben az algebrai kódoláselméleten, részben a Shannon-féle valószínűség-számításon alapul.

Hősünk a rendszerváltás után rendőrnyomozó lesz, immár a világosabb oldalon, de sötét múlttal. És a kettő nem választható el egymástól: „Egy matematikus, aki ügynök, vagy egy ügynök, aki matematikus? Valahogy nem fért össze a kettő.”¹⁰

A *Vörös korona* a rendszerváltásra visszatekintő szál alapján felvillantja a félmúlt történelmi regényének és az arra épülő politikai kriminek a lehetőségét, bár a krimi szabályai szerint ennek a történetzálnak a regény végéig háttérbe kell szorulnia. Ráadásul András László a krimi műfaji sajátosságait ironikusan megőrizve, s ezzel éppen ki is üresítve mutatja meg a múlttal való szembenézés elmaszatólását. A magyar krimiben a német Wende-roman helyett a személyes és a közéleti szálát a bosszúdramával ötvöző, s így a tragédia felé elmozdító olvasat szinte mellékes marad. S amikor a regény végén kiderül, hogy mindennek egy generációval korábbi, a nyolcvanas évek hatalommal és ellenzékkel összefüggő története áll a középpontban, ez sokkal inkább a műfaji szabályok automatizmusát, mint a valódi erkölcsi jóvátételt hordozza. Az igazságtétel helyett csupán annak az emléke jelenik meg, s a bosszú is csak egy kiüresedett narratív forma továbbélése lehet.

Ahogy egy párbeszédben elhangzik, „(...) nem vesz elő csak úgy minden ok nélkül harmincéves történeteket az ember. (...) Ha nem sikerült akkor, lendületből, már nem is fog soha.”¹¹ Ahogyan a XX. század másik totalitárius diktatúrája, a fasizmus kapcsán Sylvie Germain idézi Aharon Applefeldet a Magnus mottójában: „amit nem mondtak ki ott és akkor, a későbbiekben szükségszerűen fikció lesz belőle.”¹²

98 András László regényében két párhuzamos szálon fut a krimi jelene és a rendszerváltás elvesztegetett múltja: „Harmath agyán ekkor átvillant egy sejtés. (...): akármit is lát itt, mindennek két értelme van. Egy itt és most, amit konkrétan jelent, és egy a múltban. Egyszerre zajlik két történet. Egy régi és egy új. De mielőtt ebből a sejtésből bizonyosság lett volna, megszólalt a telefonja, és az iménti gondolat elillant.”¹³

Az igazságot a narratív struktúra szabályai ugyanannyira, vagy még jobban alakítják, mint a bennük foglalt tények. Sőt, mintha a struktúrák rendező erejére ugyanolyan ontológiai igénye lenne az embernek, mint az azokban megmutatkozó magyarázatokra: „Őn kedveli a válaszokat, ha jól látom. Ha értelme van a dolgoknak. Pedig azt legtöbbször csak mi tulajdonítjuk nekik, nem bírván az értelmetlenségből fakadó feszültséget.”

A *Vörös korona* krimiként egy bűnügy történetét és annak megoldását nyújtja át az olvasónak. Ám a legkomolyabb kérdése nem az, mennyire bizonyosan deríthető fel egy bűnügy, sokkal inkább az, mennyire lehet a világban eligazodni és létezni a valószínűségek alapján.

10 ANDRÁS László, *I.m.*, 18.

11 ANDRÁS László, *I.m.*, 19.

12 SYLVIE GERMAIN, *Magnus*, ford. NAGY Viktória, Budapest: Helikon, 2012, 5.

13 ANDRÁS László, *I.m.*, 303.

S ez a leginkább fundamentális kérdésekre is igaz. A könyv mottóul választott Pilinszky-idézete¹⁴ mellett a szöveg többször is utal a teremtésre, sőt kezdősoraival magára a Teremtés könyvére: „Isten lelke lebegett a vizek fölött, a vízen pedig egy női holttest piros orkáncabátban, farmerban és edzőcipőben.”¹⁵ De máshol is találunk hasonló példát: „Olyan volt, mintha a víz fölött lebegne az ég közepén, mint Isten lelke, és még világosság is volt, és annak ellenére, hogy a gyomrát szorította a görcs, azt érezte, hogy nagyon megérte.”¹⁶ Sőt, még a hétköznapi reggelek kapcsán a teremtett világ monotonitása merül fel, megkérdőjelezve a Teremtést: „Nem is lenne rossz, de jó sem, semmilyen nem lenne, egyszerűen csak nem világosodna tovább az ég, ő meg nem venné föl a fekete fehérenműt, és nem indulna el a fürdőszobába meginni az első pohár vizet, nem kapcsolná be a teafőzőt és a szendvics-sütőt, nem ballagna vissza ablakot nyitni”.¹⁷

Sőt, a Teremtés értelmet ad és értelmezés tárgya lesz egyszerre: „Figyelje meg, hogyan gondolkodnak az emberek! A világ teremtéséről, például. Sokkal többször vitatkoznak azon, ki csinálta, mint azon, hogy miért. Hiba. Először mindig azzal találkozunk, mi történt. Ezt vizsgáljuk, közben egyre többet tudunk meg a hogyanról. A harmadik, pontosabban az első igazi kérdés tehát nem a ki, hanem a miért. Ami mindjárt két dolgot is rejthet magában. Egy okot és egy célt.”¹⁸

A fenti mondatban nem csupán a felszínen érinti egymást a heideggeri „Warum” és a wittgensteini nyelvfilozófia. A szövegben a megismerhetőség végtelensége és a tudás befejezhetetlensége is felbukkan: „Minden kérdés mögött egy újabb kérdés. Nincs jó válasz, csak saját válasz. Mindenki nyomoz, mindenki más részét látja a világnak.”¹⁹

A fenti mondatok a *Vörös Korona* esetében egyensúlyt biztosítanak a posztmodern disszemináció és a krimi műfaji szabályaiból eredő koherens cselekmény igénye között. Sőt, a regény elején kataforaként ismertetett Harmath-féle sejtés a megismerés és a megértés szükségszerűen történetté összeálló struktúrái kapcsán arra is rákérdez, hogy a tapasztalaton nyugvó valószínűség vajon mindig érvényes-e, azaz menyire lehet a szabályszerűségek ismétlődésének valószínűségében megbízni.

„Mindannyian hiszünk a valószínűségeinkben.”²⁰ – mondja a szöveg. És valóban, az emberek többsége azokat a narratív struktúrákat preferálja, melyek a számára leginkább valószínű világot építik fel. Ezt mutatják a bűncselekmények megértésre kreált történetek, amelyekkel a helyiek a számukra leginkább elfogadható verziót egyben a legvalószínűbbé is teszik:

14 „Itthon vagyok. Engedd, hogy lepihenjek és meggömbülve elaludjak végre.”

15 ANDRÁS László, *I.m.*, 9.

16 ANDRÁS László, *I.m.*, 53.

17 ANDRÁS László, *I.m.*, 186.

18 ANDRÁS László, *I.m.*, 237.

19 ANDRÁS László, *I.m.*, 101.

20 ANDRÁS László, *I.m.*, 15.

„Ritkaság, hogy a hivatalos változat ennyire hasonlítson a nép szája íze szerintire. De ezúttal ez volt a helyzet. Többfordulós szerelmi dráma. A feleség szeretője megöli a férj szeretőjét. Bosszúból. A férj megöli a feleség szeretőjét. Bosszúból. A feleség szeretőjének titkos szeretője öngyilkos lesz. Bánatában. Meghaltak még: Palkó, hajléktan, Farkas Jakab János, lelkész. Főbányai betöréses rablásról nem esett szó. Volt egy-két újságíró, aki megpróbálta belevenni azt is, de így is annyira bonyolult volt a sztori, hogy a szerkesztő kihúzta, mert fogyaszthatatlanul soknak találta az információ mennyiségét. „Szoritkozzunk a lényegre, jó?”²¹

De a gyilkosság előtti, átlagos napok magyarázata is hasonlóan történik:

„Igen, Karcsi fönn járt a tónál reggel, már megint tökrészeg ez az ember, szegény Klára meg az a két aranyos gyerek, édes istenem, na, azok is megérik a pénzüket, az apjuk vére, különösen a nagyobbik, a lány, az a hogyishívják”²²

A filozófus hajlamú ex-matematikus nyomozó, Harmath viszont úgy kreál történeteket, hogy közben a megértés matematikai és filozófiai struktúráit vizsgálva reflektál is azokra. És ezért indul ki abból, hogy ő nem tud, hanem sejt. S a sejtéssel a nyomozás elbeszélésének műfaji és a megértés filozófiai eldönthetetlen kérdésénél vagyunk: vajon a tények irányítják a sejtést vagy a sejtés találja meg a tényekben saját igazolását?

100

A sejtés matematikai fogalomként a tétellel válás előtti állapot. A matematikai logika eszközeivel formálisan nem bizonyítható, mégis erősen valószínű állítás. S mivel a matematikában nem lehet minden sejtést egyértelműen igazolni vagy cáfolni, a regény elején említett Harmath-féle sejtés a megismerés valószínűségére, nem pedig a bizonyosságra vonatkozik.

A regény nyomozója fiatal matematikusként azt vizsgálta, hogy „a baráti szám-párok mindkét tagja egyszerre páros vagy egyszerre páratlan.”²³ A fiatal pályaelhagyó matematikus életében a barátságos számokról szóló kutatásokat – miszerint az egyik szám osztóinak összege megegyezik a másik számmal, és fordítva –, a tökéletes számokkal való foglalatzkodás követte, s érdeklődése végül a kevésbé tökéletes barátságos számok felé haladt tovább.

Barátságos, tökéletes, kevésbé tökéletes, de barátságos. Ezek a jelzők nyomozóra és az általa vágyott világra is ráillenek: „továbbléptem azok felé a barátságos számok felé, amelyek kevésbé tökéletesek, de jobban megfelelnek az alkatomnak, amelyet barátságosnak, barátkozónak mondhatok, és, azt hiszem, ebben ön is meg erősíthet, és hát már fiatalon ilyen voltam, azóta ez nem sokat változott.”²⁴

Hősünk matematikusi karrierje azért törik meg, mert a bizonyosság hiányával nem képes megbirkózni. Amikor Harmath megírja Erdős Pálnak – egyébként Erdős beemelése a regénybe a szerző egyik legjobb ötlete –, hogy nem bírja a bizonyos-

21 ANDRÁS László, *I.m.*, 326.

22 ANDRÁS László, *I.m.*, 149.

23 ANDRÁS László, *I.m.*, 14.

24 ANDRÁS László, *I.m.*, 14.

ság hiányát elviselni, s ez nem bizonyításra sarkallja, hanem kétségbe ejti, a jeles matematikus egy táviratot küld mindössze, amelyben szakmailag temeti el tanítványát: „Tragikusan korai halála mélyen megrendített. Együttérzésemre ne számítson.”²⁵

Erdős Pál visszautasítása annak szól, hogy Harmath a kétségei miatt kilépett a tudomány paradigmáiból, és érzelmileg viszonyult egy tisztán logikai problémához. A nagy matematikus úgy viselkedik a fiatal tanítvánnyal, ahogyan majd Harmath fog azokkal az emberekkel, akiknek a világ kohéziójára irányuló vágyát képtelen lesz megérteni: „Haragudtam az emberekre és a jól formált valószínűségekire, amiket bizonyosságnak hisznek. (...) Abban találtam meg az új célokat, hogy bebizonyítsam az embereknek: nincs bizonyosság.”²⁶

A tétellé még ki nem kristályosodott sejtés mint modell egyszerre érvényes a világ matematikai és etikai szabályaira. Harmathnak a valószínűségszámítás matematikai tudományán alapuló elméletének számunkra két fontos vetülete is van.

Az egyik a szerencsejátékok modellezése: a játék, a lehetőség, az elképzelhetőség az irodalom és a posztmodern gondolkodás területén kiemelt fontosságúak²⁷. A másik pedig az emberi gondolkodás leginkább fundamentális kérdéseire kapott biztos válaszok esetlegessége vagy bizonyossága. S ezt a két területet Pascal személye és munkássága köti össze.

Blaise Pascal nem csupán az európai filozófia egyik meghatározó gondolkodója, Kant és Nietzsche előfutára, de az egzisztencializmus olyan képviselőivel is kapcsolatba lehet hozni, mint Kierkegaard, Heidegger, Sartre vagy Camus. Ugyanakkor a modern valószínűségszámítás elméletének kezdetét is Fermat és Pascal egyik levelében szokás kijelölni.

Ezért érdekes számunkra, vajon összefügghet-e a játékelméletben megfogalmazott valószínűség a világ megismerhetőségével, illetve a fundamentális létkérdésekre adható válaszok bizonyosságával.

András László bűnügyi regényében ez a problémahalmaz a megismerhetőség gyakorlati és ontológiai szintjein egyaránt megjelenik. A *Vörös korona* első szinten arra kérdezi rá, hogyan lehet a bűncselekmény felderítéséhez szükséges sejtéseket tétel bizonyosságával felruházni egy olyan világban, melynek éppen a bizonytalanság és a véletlenszerűség a legfontosabb attribútuma. Második szinten a félmúlt és a jelen etikai kérdései kapcsán felmerülő igazság, szembenézés vagy a bosszú egyaránt a bizonyosság hiánya felől jelennek meg a szövegben. S legvégül ezt a kettőt összekapcsolva azt vizsgálja a könyv, hogy a logikai kiismerhetetlenségek és az erkölcsi bizonyosság hiánya ellenére miért lehet egy megismerhető és etikus világ sejtését tételnek elfogadni, illetve hogyan képes az ember a létezés fenti bizonytalanságait elviselni.

A valószínűségek a regény leginkább kiszámítható pillanataiban sem vehetőek biztosra. A műfaji szabályoknak megfelelően akciódús utolsó jelenetben Harmath nem tudja megsaccolni, hány töltény maradt ellenfele pisztolyában: „Egy golyó van

25 ANDRÁS László, *I.m.*, 15.

26 ANDRÁS László, *I.m.*, 16.

27 Lásd: SZABÓ Gábor, *A valószínűség interpretációi*, Budapest: Typotex, 2013.

a tárban, vagy egy sem. Nem mindegy.”²⁸ S mivel a jó és a rossz egzakt fogalma is kérdéses lett, a kisváros rejtett erővonalait, s így a bűncselekmény mozgatórugóit sem lehet feltérképezni: „nem olyan kis rózsaszín sütemény ez a városka, mint gondolná első látásra”²⁹.

S az utolsó pillanatban újra elhangzik a regény mottója. A Pilinszky-idézet³⁰, ontológiai sejtésként, de nem bizonyossággént fogalmazza meg a hazatérés vágyát: „Itthon vagyok. Engedd, hogy lepihenjek” (*A pokol hetedik köre*). A már idézett Rilke-sor hangsúlyos szerepeltetése ugyanis éppen a tétel általános érvényét vonja vissza: „Akinék nincs, már nem épít házat.”

Pascal szerint a gondolkodás csak megalapozza, de nem bizonyíthatja a vallási igazságokat. Bár az ember tudásra vágyik, ez a tudás sohasem lehet teljes, miközben az ember méltóságát éppen a gondolkodás, sőt a bukás lehetőségének a valószínűsége adja. A gondolkodó ember nem lehet biztos az értelmezői struktúrái megkérdőjelezhetetlenségében, sőt, még a legalapvetőbb paradigmákat is csak a sejtés, de nem a tétel szintjén fogalmazhatja meg. Jól mutatja ezt, hogy a *Gondolatok* egyik töredéke a szerencsejáték nyerési valószínűségét és Isten létezésének bizonyosságát állítja párhuzamba:

„Mérleljük, mit nyerhet vagy veszíthet, ha fejre, vagyis arra fogad, hogy van Isten. (...) ha nyer, mindent megnyer; ha veszít, semmit sem veszít. Fogadjon hát habozás nélkül arra, hogy van (...) ha kénytelenek vagyunk játszani, akkor nem szabad az ész nevében ragaszkodnunk az élethez, ahelyett hogy inkább kockára tennők a végtelen nyereségért, amely éppúgy bekövetkezhet, mint a semmi elvesztése.

Minden játékos biztosan kockáztat a bizonytalan nyerésért; és bár biztosan kockáztatja a végest, hogy ha bizonytalanul is, de megnyerhesse a végest, mégsem vét az ésszerűség ellen. Nincsen ugyanis végtelen távolság a kockáztatás bizonyossága és a nyerés bizonytalansága között; (...) Végtelenség tulajdonképpen a nyerés bizonyossága és a vesztes bizonyossága között van. De a nyerés bizonytalansága a várható nyereség és veszteség esélyeinek megfelelően arányos a kockázat bizonyosságával.”³¹

A filozófus Pascal nem pusztán szembeállítja egymással az észérveken és a belső sugallaton alapuló gondolkodást. A valószínűséget és a sejtést – mondaná a matematikus Pascal. S ez a töredék egyben azt is megelőlegezi, hogy: csak nyerhetünk, ha úgy teszünk, mintha létezne Isten, felruházva ezáltal a létet az általa képviselt értelemmel és értékkel.

Pascal és Kant bizonyosságot szeretnének. Ám háromszáz évvel a francia és százötven évvel a német filozófus után Camus a bizonyosság lehetősége helyett már csak a bizonytalanságot konstatálhatja. Tarrou kérdése a *Pestisben* közel van a bűnügyi regénynek a tanulmány elején érintett műfaji problémájához: „Lehetség-

28 ANDRÁS László, *l.m.*, 348.

29 ANDRÁS László, *l.m.*, 180.

30 PILINSZKY János, *A pokol hetedik köre* = *Uő, Szállkák*, Online: <https://konyvtar.dia.hu/html/muvek/PILINSZKY/pilinszky00001/pilinszky00116/pilinszky00116.html>
A vers első megjelenése: Új Írás, 1971. december, 58.

31 Blaise PASCAL, *Gondolatok*, ford. PÖDÖR László, Szeged: Szukits, 1996, 64.

ges-e, hogy az ember szent legyen Isten nélkül, ez jelenleg az egyedüli konkrét probléma, ami érdekel.”³²

Isten a modernitás kezdetén nagy valószínűségű sejtéssé változott. A modernitás végén, Camus-nél már a hiánya fogalmazódik meg tételként, miközben a szentségben megnyilvánuló értékek sejtése mégis megmarad. Ám ha a jó és rossz fogalmai legfeljebb a valószínűség alapján osztályozhatóak, és nem lehetnek egzakt kategóriák, a sejtésük egyben a bizonytalanságot is magában foglalja.

András László *A Vörös korona* című regényében az utolsó mondat Kantra utal. Ám a „csillagos ég felettem és az erkölcsi törvény bennem” éjszakai képe itt egyenműen boldog, világos, nappali látványra vált:

„– Utánanéztem, mi is az a Harmath-féle sejtés. Szép gondolat. És valószínűleg igaz. Csak be kellene bizonyítani. És ültek tovább a vakító tavaszi napsütésben a fölöttük húzódó halványkék alatt.”³³

Harmath sejtésében már bizonyítani nem, csak remélni lehet azt, amit a mottóul használt versben (*A pokol hetedik köre*) így fogalmaz meg Pilinszky: „hiszen itt is jelen vagy”.

Irodalom

ANDRÁS László, *A Vörös Korona*, Budapest: Kalligram, 2021.

Svetlana BOJYM, *Az összeesküvéseleméletek és az irodalmi erkölcsiség: Umberto Eco, Danilo Kis és*

A Cion Bölcsseinek Jegyzőkönyve, ford. ÜLKEY Zoltán, online:

https://docplayer.hu/11997391-Az-osszeeskuveselmeletek-es-az-irodalmi-erkolcsiseg-umberto-eco-danilo-kis-es-a-cion-bolcseinek-jegyzokonyve.html#show_full_text Eredeti megjelenés: *Conspiracy Theories and*

Literary Ethics: Umberto Eco, Danilo Kiš and The Protocols of Zion, Comparative Literature, 1999/2., 97–122.

CAMUS, Albert, *A pestis*, ford. GYÖRY János = Uő, *Albert Camus regényei*, Budapest, Európa, 1970, 97–357.

CHANDLER, Raymond, *A gyilkolás egyszerű művészete*,

Online: http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-gyilkolas-egyszeru-muveszete-1949_

ECO, Umberto, *A Foucault-inga*, ford. BARNÁ Imre, Budapest: Európa, 1994.

GERMAIN, Sylvie, *Magnus*, ford. NAGY Viktória, Budapest: Helikon, 2012.

PASCAL, Blaise, *Gondolatok*, ford. PÖDÖR László, Szeged: Szukits, 1996.

SZABÓ Gábor, *A valószínűség interpretációi*, Budapest: Typotex, 2013.

PILINSZKY János, *A pokol hetedik köre* = Uő, *Szálkák*, Online:

<https://konyvtar.dia.hu/html/muvek/PILINSZKY/pilinszky00001/pilinszky00116/pilinszky00116.html>

A vers első megjelenése: Új Írás, 1971. december, 58.

32 Albert CAMUS, *A pestis*, ford. GYÖRY János = Uő, *Albert Camus regényei*, Budapest: Európa, 1970, 311.

33 ANDRÁS László, *I.m.*, 350.

The Hope of Probability. Morality as Conjecture in the Novel The Red Crown by Ferenc András

Abstract. The crime novel has always been linked to the idea of the knowability and discoverability of the world but at the same time, the incompatibility of the truth and law appeared already in classic crime fiction. During the 20th century the genre increasingly problematized the relationship between the ethics of truth and the logical aspects also became more and more questionable. László András's novel. Though The Red Crown offers the reading of a historical novel it is firstly a political crime based on the history of the 40 years and the contemporary society that makes us aware that any form of justice can only be the survival of an empty narrative form. The detective in the book used to be a mathematician. His conjecture about probability, presented as a cataphora at the beginning of the plot, is related to the knowability of the world and even to the fundamental questions of existence. It shows that the logic is overwritten by reality just as the concept of good and evil is only a guess but no more it can reach the certainty of a proposition.

Keywords: Crime fiction theory, László András, The Red Crown, probability and guess

Horváth Csaba
habilitált docens,
KRE BTK,

Modern Magyar Irodalmi, Összehasonlító Irodalomtudományi és Irodalomelméleti
Tanszék

104 1146 Budapest, Dózsa György út 25-27.
Horvath.Csaba@kre.hu